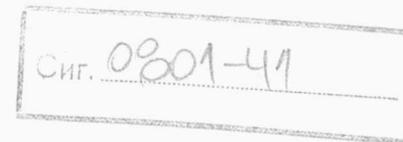

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО**

РЕФОРМИРАНО ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ

Ина. Бр. 1/6

НАСТАВНА ПРОГРАМА ПО

ГОВОРЕЊЕ И ПИШУВАЊЕ

ВЕШТИНИ

изборна програма

II година

Скопје, јуни, 2002 година

**Наставната програма ја донесе Министерот за образование и наука со решение бр. 03-4030/1
од 03.07.2003 година**

1. ИДЕНТИФИКАЦИОНИ ПОДАТОЦИ

1.1. Назив на наставниот предмет: Говорење и пишување (вештини)

1.2. Вид на средно образование: гимназиско

1.3. Година на изучување: втора

1.4. Број на часови:

- број на часови неделно: 2 часа
- број на часови годишно: 72 часа

1.5. Статус на наставниот предмет: избран

2. ЦЕЛИ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

2.1. ОПШТИ ЦЕЛИ на наставата по предметот **Говорење и пишување (вештини)** во гимназиското образование се учениците:

- да се запознаат систематски, практично и непосредно со традиционалните и современи вештини на усно и писмено изразување;
- да се оспособат самостојно и инвентивно да ги применува стекнатите вештини на (усно) говорење и (креативно) пишување;
- да ги афирмираат вредностите на уметноста на (усно) говорење и пишување во секојдневниот живот (функционални стилови и говори);
- да ги согледаат предностите од совладувањето на вештините на усно и писмено изразување;
- да го употребуваат, да го збогатуваат и да го чуваат македонскиот нормативен јазик во усна и пишана форма

2.2 ПОСЕБНИ ЦЕЛИ

ученикот да:

- да ги развива вештините на помнење и изразување
- да гради и да искажува личен став кон дадена тема

- да ги совлада моделите, постапките и вештините на композирање усни искази (беседи и др.) и пишани текстови
- да разликува различни (функционални говорни) стилови во усно и писмено изразување
- да ја развива сопствената инвентивност и креативност во усното и писменото изразување

3. НЕОПХОДНИ ПРЕДЗНАЕЊА

За да се постигнат поставените цели во наставата по предметот **Говорење и пишување (вештини)** потребни се предзнаења од наставните предмети македонски јазик и литература, странските јазици, а особено во рамки на следните дисциплини:

- Фонетика и Фонологија;
- Правоговор и Правопис;
- Теорија на литературата;
- Стилистика и Реторика.
- Синтакса / Граматика

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

Образовниот процес е составен од два рамноправни дела **(1) Говорење и (2) Пишување**, со предвидени еднаков број часови за реализација на програмата во тек на една учебна година (36 плус 36). Предметот навлегува методски постапно во совладувањето најпрвина на вештините и правилата на усно говорење и изразување и преминува на вештините на писмено изразување (креативно пишување).

Ваквата поставеност произлегува од поврзаноста на целите на двата составни делови од овој предмет - совладување на техниките или вештините на усното и писменото изразување.

4.1. Наставни подрачја и содржини - Распоред на наставните содржини:

Програмско/Наставно подрачје: Говорење. Фонд на часови: седмично 2 (два) часа. Вкупно 36 часа, прво полугодие.			
Наставни подрачја и содржини	Конкретни цели	Дидактички насоки	Корелација меѓу наставни предмети, теми и целини
Фонетика и Фонологија: <ul style="list-style-type: none"> општи одредби (поими, вовед) дикција - гласовен систем говорни органи дишење 	Ученикот: <ul style="list-style-type: none"> да ги усвои општите одредби на фонетиката и фонологијата во функција на усното говорење да ја разбере функцијата на дикцијата во говорот да ја разбере поврзаноста на гласовниот систем и говорните органи 	<ul style="list-style-type: none"> вежби со различни наставни техники : брзозборки и игрозборки говорење со непредвидени паузи говорење низ заби како неправилен изговор на гласовите практика на изговарање на различни гласови присутни во еден текст или беседа 	<ul style="list-style-type: none"> предметот македонски јазик (граматика), литература и теорија на литературата (со елементи на реторика и стилистика) со сите други предмети преку користење текстови од

<p>Ортоеџија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • правоговор на самогласки и согласки 	<p>Ученикот:</p> <ul style="list-style-type: none"> • да го осознае значењето на правоворот на самогласките и согласките во секојдневното говорење • да ја осознае поврзаноста на правоворот со правописот (едначење по звучност, испуштање на самогласките и согласките, удвоени согласки). 	<ul style="list-style-type: none"> - вежби со различни наставни техники - говорење текст во кој доминираат зборови составени од повеќе самогласки - говорење текст во којшто зборовите се составени од повеќе согласки • говорење на текст во кој има нагласено зборови кои започнуваат или завршуваат со самогласки и специфични согласни групи 	<p>истите</p>
<p>Акцент</p> <ul style="list-style-type: none"> - акцент и акцентски целисти 	<p>Ученикот:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ја осознае функцијата на акцентот и акцентските целисти - да ги примени нормите на акцентот и акцентските целисти во говорот 	<ul style="list-style-type: none"> • вежби со различни наставни техники • говорење текст со почитување на акцентските правила • говорење текст богат со акцентски целисти со енклитика и проклитика • акцентирање на зборови носители на смислата на текстот 	
<p>Својства (импостација) на гласот</p> <ul style="list-style-type: none"> • општи 	<p>Ученикот:</p> <ul style="list-style-type: none"> • да ги научи карактеристиките 	<ul style="list-style-type: none"> • вежби со различни наставни техники • говорење текстови во коишто се издвојува 	

<p>карактеристики на говорниот глас</p> <ul style="list-style-type: none"> • поделба на гласовите • основни својства на гласот 	<p>на говорниот глас</p> <ul style="list-style-type: none"> • да го издвои начелото на поделба на гласовите 	<p>поделбата на гласовите и разликите во квалитетот на гласот</p> <ul style="list-style-type: none"> • говорење текстови со различни тонски висини (регистри) 	
<p>Форми на говорно изразување:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Реторички форми на обраќање • Беседа/Говор • Раскажување • Дијалог • Монолог • Дебата • Презентација • Коментар • Рецитирање • Форми на етикетање • Сугестија 	<p>Ученикот:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ги согледа разликите во одредени форми на говорно изразување • самостојно да подготви различни видови и форми на говорно изразување (реторички и литературни) • да ги согледа специфичностите на одделните видови говор и израз/стил • да се оспособи за самостојно усно искажување 	<p>Примена на техники на усно/говорно изразување:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вештини на помнење и говорење • говорни и стилски вежби • техники на едноставен, умерен и возвишен израз/стил (ораторски/реторички елементи) • презентација на факти и текстови од дневниот печат • избор на тема /предмет на усното искажување • интервјуирање меѓу соучениците и со одредени личности • подготовка на воведно излагање по коешто ќе се водат групни дебати и дискусии (во тројки, на пр.) • вештини на дебатање • подготовка на различни улоги во дебата (учесник во дебата кој ја напаѓа или кој ја брани темата) • акцентирање на зборови , носители на смислата на текстот • кажување монолози и дијалози од драмски текстови • рецитирање (на различни видови) песни • читање и интерпретирање на туѓи текстови 	

. Програмско/Наставно подрачје: Пишување. Фонд на часови: 2 (два) часа седмично. Вкупно: 36 часа

Наставни подрачја и содржини	Конкретни цели	Дидактички насоки	Корелација меѓу наставни предмети, теми и целини
Композиција/составување на (пишан) текст:	Ученикот:		
<ul style="list-style-type: none"> • вовед во креативно пишување • избор и определување на темата • поставување на основните рамки на текстот (почеток, средина и крај, односно: вовед, средишен и заклучен дел - поента • изложување на темата преку постапки на опис и приказ на средишниот дел на текстот (приказна, драмски конфликт, аргументација) 	<ul style="list-style-type: none"> - самостојно да пишува вовед на одредена тема - самостојно да пишува средишен дел со развој на клучните прашања извлечени од темата • самостојно да извлекува и да пишува заклучок • да го искажува својот личен став наспроти конвенционалните сфаќања на темата која е предмет на текстот 	<ul style="list-style-type: none"> - вежби со различни наставни техники - создавање креативна атмосфера на часот - поттикнување на учениците да се изразуваат индивидуално и во група - избор на тема (инстант, актуелна тема, литературна, интермедијална) - учениците добиваат тема и одреден број зборови кои им помагаат да напишат соодветен вовед за зададената тема - учениците пишуваат средишен дел на една тема - учениците добиваат одредени текстови во коишто нема напишано заклучок и тие врз основа на понудениот текст составуваат свој заклучок и искажуваат свој поглед на свет 	<ul style="list-style-type: none"> - пред се со предметот македонски јазик и литература - теорија на литературата и стилистика - информатика - со сите други предмети преку користење на текстови од истите
Пишување текстови со практична намена	Ученикот се оспособува:	Примена на вежби со различни наставни техники:	Корелација:

<ul style="list-style-type: none"> - основни поими во врска со функционалните стилови и говорни форми - писмо и електронска порака - молба, барање - био-библиографска белешка (Curriculum Vitae - CV) - (пополнување) формулар - извештај - записник - авто-биографски запис - молба , барање, жалба, приговор - писмо (формално, неформално) - пополнување формулар извештај 	<ul style="list-style-type: none"> - самостојно да пишува - авто-биографија или да составува биографија од извлечени податоци за други лица - самостојно да пишува молба, барање, жалба - самостојно да пополнува различни видови формулари - самостојно да пишува извештаи за различни настани - самостојно да пишува записници за различни настани 	<ul style="list-style-type: none"> - практично пишување текстови за време на часот (пишување молба , барање, жалба , приговор) - пишување писмо - пишување различни форми на био-библиографска белешка - пополнување на различен вид формулари (пријава за упис во училиште; сметкопотврди; пријави за упис на факултет; формулари за вадење на лични документи...) - пишување на компјутер (word текстови) - водење и средување записник 	<ul style="list-style-type: none"> • Теорија на литературата • Стилистика
---	--	---	---

Креативно пишување (некнижевни текстови)	Ученикот се оспособува:		Корелации:
<ul style="list-style-type: none"> • репортажа • патепис • спот • графити • измислици • дневнички запис 	<ul style="list-style-type: none"> • самостојно да пишува репортажа за одредени настани • самостојно да пишува патепис • самостојно да подготвува текст за спот • самостојно да пишува графити • самостојно да пишува измислици 	<ul style="list-style-type: none"> - вежби со различни наставни техники: - поделба на учениците во групи кои ќе имаат задача да напишат репортажа за различни настани - одредување на ученици кои ќе напишат патепис од различни патувања (вистинити или измислени) - поделба на учениците во три групи при што една група ќе пишува текст за спот ; втора група ќе составува графити на слободна тема; трета група ќе составува измислици и сл. - групите можат да ротираат; - дискусија 	<ul style="list-style-type: none"> - Македонски јазик и литература - Теорија на литературата - медиуми
Креативно пишување (книжевно-научни текстови)	Ученикот се оспособува:		
<ul style="list-style-type: none"> • критика • осврт • рецензија • приказ • есеј (оглед) • коментар • резиме 	<ul style="list-style-type: none"> • да искажува коментар за едно уметничко дело • да толкува еден текст • да пишува рецензија, приказ, осврт и критика за едно уметничко дело/текст • да пишува есеј на различни теми 	<ul style="list-style-type: none"> • вежби со различни наставни техники • учениците читаат текстови кои претставуваат критика , рецензија , приказ, есеј или коментар на одредени теми при што влечат разлики меѓу понудените тесктови • учениците ги употребуваат утврдените разлики за да напишат самостојно критика, рецензија , приказ, осврт или есеј • толкување на текстот, подтекстот (симболичните значења на текстот) и контекстот (културен, историски, традициски) • дискусија во врска со различните толкувања на книжевни и други текстови 	

Креативно пишување (книжевно-уметнички текстови)	Ученикот се оспособува:		Корелација:
<ul style="list-style-type: none"> - расказ - драмски текст (минијатурни сценарија) - стрип 	<ul style="list-style-type: none"> - да ги совлада основните техники на пишување книжевни текстови - да вежба да пишува книжевно-уметнички текстови; - да развива критички predispozicii да толкува книжевни и други (некнижевни) текстови 	<ul style="list-style-type: none"> • создавање креативен амбиент (мотивирање на ученикот да пишува) • совладување на техниките на пишување расказ, сценарио, драмски текст • избор на тема - практика на пишување текстови - пишување и илустрирање стрип ; • читање на напишаните текстови • дискусија за напишаните текстови • толкување на напишаните текстови • работа во групи (тројки/четворки) • развивање на индивидуален поглед на свет - 	<ul style="list-style-type: none"> - теорија на литературата - театрологија - креативно пишување - интерпретација на текст (херменевтика)

4.2. Наставни методи и активности на учење

За постигнувањето на целите на Наставната програма по Говорење и пишување(вештини), задолжително е да се применуваат современи активни техники и методи на работа како што се: сложувалка, Венов дијаграм, вртелешка, агли , вкрстено испрашување, еден вовед-повеќе текстови;дневник со двоен запис и други. Техниките на активно учење поттикнуваат ефикасна примена на стекнатите вештини и знаења во идентификувањето, опишувањето, појаснувањето, докажувањето, развивањето на критичкото и креативното мислење при усно и писмено изразување.

4.2.1. Активности на наставникот

Активното учење од наставникот бара тој да престане да биде трансфер на знаење и испрашувач. Наставникот кој ќе ја реализира програмата на овој наставен предмет ќе треба :

- да направи прецизно глобално и тематско планирање со внесување на сите можни современи техники за секој дел од наставната програма
- да осмислува и создава креативен амбиент
- да поттикнува дискусии за сработените задачи на учениците
- да планира и осмислува интерни конкурси за најдобри творби преку кои учениците ќе се самовреднуваат

4.2.2. Активности на ученикот

Активностите на ученикот ќе произлезат непосредно од техниките на учење што ќе ги промовира наставникот во рамки на групната и на индивидуалната форма на работа. Ученикот ќе анализира проблеми, самостојно ќе истражува, ќе брани сопствени ставови, ќеорганизира и ќе планира реализација на одредени предвидени содржини од програмата, и друго. Сите активности на ученикот се со цел тој да биде централен субјект во наставата што ќе го мотивира кон самостојно учење и самооценување.

4.3. Организација и реализација на наставата

Наставата по предметот **Говорење и пишување (вештини) е општообразовна**. Таа ќе се базира врз активно учество на ученикот во поставувањето, водењето (анализата) и разрешувањето на проблеми и ситуации што се однесуваат на содржините од наставната програма. Програмата ќе се реализира во училиште, на наставни часови, во специјализирани училници и кабинети, според однапред изготвен неделен распоред на часови.

По проценка на наставникот, во насока на постигнување на целите на наставата, ученикот ќе добива задачи за изработка домашни работи ; водење на минипроекти ; следење на одредени ТВ емисии , театарски и филмски претстави ; учество на трибини во и надвор од училиштето.

Наставникот ќе врши глобално, тематско и дневно планирање на наставата кое ќе содржи опис на неговите активности и на активностите на учениците. Подготовката на наставникот за час, освен описот на активностите на наставникот и ученикот, таа ќе подразбира и дополнителни мотивациони компоненти за ученикот преку осмислени активности.

4.4. Наставни средства и помагала

4.4.1. Наставни средства

За да се постигнат целите на наставата по предметот **Говорење и пишување (вештини)** неопходно е стручно осмислена и планирана примена на различни наставни средства, а пред се: илустративни текстови, аудио и видео касети, табла, проектор, графоскоп, касетофон, ТВ приемник со видео-рекордер, компјутер со соодветни програмски пакети, како и пристап до интернет и ЛЦД проектор.

4.4.2. Учебници и учебни помагала за учениците

За реализација на оваа наставна програма неопходно е изготвување адекватен учебник, според **Концепцијата за учебници**. Препорачливо е да се изготви и користи и збирка текстови која ќе се употребува за вежби со учениците.

4.4.3. Дополнителна литература за наставниците

- Конески, Блаже - *Грамајтика на македонскиот јазик*, Скопје
- Конески, Кирил - *Правоиисен речник*, Скопје 1999
- Минова - Ѓуркова Лилјана - *Синџакса на македонскиот стандарден јазик*, Скопје, 2000
- Дрваров, Дине - *Кулџурајџа на џоворџџ*, Скопје, 1995
- Дрваров, Дине - *Умејносџа на џоворџџ*, Скопје, 2000
- Кулавкова, Катица - *Фџџурајџивниџџ џовор и македонскајџа џоезџџа*, Скопје, 1984
- Кулавкова, Катица - *Мала книжевна џеорџџа*, Скопје, 2001.
- Група автори - *Граматака на македонскиот јазик за средни училишта*, Скопје, 2000

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГНУВАЊАТА НА УЧЕНИКОТ

За оценување на напредувањето на ученикот, т.е. за квалитетот и обемот на неговите знаења и вештини наставникот треба да користи различни техники кои ги покриваат наставните содржини. Наставникот треба да внимава на објективните можности на ученикот при поставувањето на задачите. Прашањето или задачата (или и двете заедно, или и пошироко) треба да соодвествуваат со етапата од реализираната програма (познавање, разбирање, примена, анализа, синтеза и евалуација - моќ на проценување).

Оценувањето треба да биде континуирано и пред се да е во насока на мотивирање на ученикот. Сите успешни (позитивни) постапки, знаења и оригинални творби на ученикот треба да се истакнуваат со цел да го стимулира ученикот за негово надградување и самоиницијатива.

За оформување на оценка на знаењата и стекнатите вештини кај ученикот, ќе се користат делови или целини од форми на говорно изразување (презентација; коментар; рецитирање; улога во дебата итн.). Ќе се користат и пишани форми на изразување (сите форми на писмено изразување).

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

6.1. Основни карактеристики на наставникот

Наставникот по Говорење и пишување (вештини) во гимназиско образование треба да поседува високи персонални, професионални и педагошки карактеристики:

- стручно компетентен во наставата, партнер и педагог во комуникацијата со учениците, подготвен со соодветни дидактички решенија за ситуациите во училницата и во училиштето, предавач, мотиватор, објективен оценувач на знаењата и вештините на ученикот и проценувач на објективните можности на ученикот, добронамерен партнер во емоционалните односи, воспитувач, позитивна личност.

6.2. Стандард за наставен кадар

Наставата по **Говорење и пишување (вештини)** може да ја изведува лице со:

Студиски групи на Филолошкиот факултет (порано Филозовски) - наставна и наставно-научна насока:

- Македонски јазик и книжевност;
- Македонски јазик и македонска книжевност ;
- Македонски јазик, српски јазик и книжевност ;
- Македонска книжевност и јужнословенски книжевности со македонски јазик како втор главен предмет -
- Општа и компаративна книжевност - (кадрите што завршиле до 1993 година)

6.3. Стандард на простор и опрема

Просториите и опремата за работа со учениците во рамките на наставата по Говорење и пишување треба да бидат во согласност со **Нормативот за наставни средства и помагала** по наставниот предмет македонски јазик и литература.

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7.1. Датум на изработка: јуни, 2002 година

7.2. Состав на работната група:

1. Тања Андонова Митревска - советник, Биро за развој на образованието, Скопје - координатор;
2. Проф. д-р Катица Кулавкова - редовен професор на Филолошкиот факултет, студиска група Општа и компаративна книжевност
3. м-р Анета Дучевска - асистент на Филолошки факултет - група Македонски јазик
4. проф. Дине Дрваров - професор на Факултетот за драмски уметности

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА:

01.09.2003 година

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма по Говорење и пишување (вештини) ја одобри (донесе)

_____ со решение број _____ од _____ година.